

Scurt eseu despre nostalgie, melancolie și tristețe

Aprilie 2015

Într-o seară din 1772, la Paris, în salonul unei distinse “femme savant” – ce-i făcea concurență Doamnei de Vandel și care ulterior s-a reîncarnat în sec.XXI studiind Comedia umană în Orient -, venise ca de obicei Diderot. Tocmai terminase prima variantă din Jaques le Fataliste și se pregătea pentru călătoria în Rusia. Contele D’Armagnac îl abordă direct:

- Om al culturii, vă rog să-mi spuneți părerea Voastră într-o chestiune pe care tocmai o discutam cu Doamnele de față: Din punct de vedere medical, nostalgia se încadrează la melancolie sau la tristețe? Poate fi nostalgia maladivă, la propriu? Vi se pare nostalgia maladivă?
- Stimate Domn, răspunse cu amabilitate Diderot. Știți bine că nu sunt expert în chestiuni medicale, dar despre tristețea omenească și chiar despre nostalgie, a-și putea improviza. Știu că acest ultim cuvânt, care a apărută în Franța recent, din 1759, a fost inventat de un medic elvețian, Hardler, de la expresia latină nostos – reîntoarcere și algo – suferință. Înțelesul care a început să circule e cel al chinului pe care ți-l produce dorul de țară când ești pe meleaguri străine. Se zice că în timpul Războiului de treizeci de ani, această nostalgie s-a manifestat printre mercenarii suedezi, ca un fel de boală. La un moment dat soldatul se așează pe pământ, refuză să mai lupte, nu mai dormea și nu mai mânca, se gândea mereu acasă, povestea despre gospodăria sa de la țară, despre soție, copii și vite, stătea nemișcat pe pământul ancestral ce a dat naștere tuturor oamenilor suportându-i; stătea cu gândul dus la trecut, la tinerețea și copilăria sa. Și murea;

Mă gândesc că e posibil ca acest fel maladie al nostalgiei să mai persiste în viitor, dacă oamenii vor mai rămâne atașați de locurile natale, dacă legătura cu obârșia și adâncirea în origini, se va mai păstra. Dar nu prea știm cum va fi lumea în viitor. Iată, se pregătesc mari schimbări și la noi în Franța. Se zvonește chiar despre o revoluție.

- Dar melancholia?, întrebă Conte

Cât privește melancholia, câte ceva știm mai toți despre ea. Odată cu bila neagră ce se revarsă în organism omul devine trist fără motiv, parcă l s-au înecat corăbiile. Partea bună a anticilor e că au știut să aibă măsură, astfel încât au dozat această revărsare a bilei astfel încât ea să influențeze uneori doar temperamentul. Și astfel, din rău a ieșit și un bine. Astrologii au demonstrat că melancolicii, născându-se sub patronajul planetei Saturn, au un spirit analitic subtil. Marsilio Ficino, care a condus Academia platoniciană din Florența (și care era saturnean) a făcut un fel de elogiu al melancholiei înțeleasă ca înțelepciune; fapt ce l-a inspirat pe Dürer, care sub influența lui Agrippa a realizat cele trei gravuri ale sale, în care Melancholia, un fel de înger sobru, e însoțită de toate instrumentele științei. Având însă și un reflex înțelepciunii Ecleziaștului: "Toate sunt deșărtăciune și vânare de vânt"! Se pare deci că trăirile de înțelepciune virtuțile de înțelepciune ale nebuniei melancolicului sunt daruri triste, pariind pe lipsa de orizont. Spre deosebire de săltăreața înțelepciune a Moirei, pe care o profesează Morus în *Lauda Stultitia*.

Dar, aceste considerente generale nu spun mai nimic despre cum vor sta lucrurile în viitor. De aceea, dacă problemele formulate vă interesează, am să le discut cu prietenul meu Cagliostro care știe să prezică viitorul. Iar peste o săptămână am să vă împărtășesc ce zice el despre cum vor fi tratate aceste probleme în 2013.

*

* *

Seara se lăsa liniștită peste fauboururile Parisului. În saloanele misterioasei noastre Doamne... erau aprinse toate luminile. Iar micul grup de muzicieni executau o gavotte, când tocmai intră Diderot. Contele de D'Armagnac lipsea.

- Ei, ce a mai meditat între timp omul nostru de litere, și ce a aflat de la Contele Cagliostro? Îl întrebă un marchiz între două vârste, cu largheță:
- Lucruri interesante, răspunse filosoful. Se pare că în viitor, lumea va fi cu totul altfel decât în zilele noastre trecând prin mari transformări. În anul 2013, nostalgia va fi foarte rară, deoarece oamenii se mișcă mereu dintr-un loc în altul -, fără să știe prea bine de ce, cum zicea Micul Prinț din cărțulia lui Saint Exupery - astfel încât nu prea au când și cum să se lege de un loc de naștere. Va exista o vreme, în prima parte a secolului XX, când lumea va mai trăi acest sentiment, deoarece vor fi multe deșărădăcinări, o bună parte și din motive politice, cum era pe vremuri ostrocizarea. Astfel de exemplu, o serie de intelectuali din Rusia - țara în care tocmai voi călători - au să trăiască dramatic acest sentiment. Apoi, înțelesul nostalgiei se va muta spre "vremurile de altă dată" - cum așa cum sugera și Villon cu ale sale versuri despre zăpezeile de demult. Dar toate aceste fețe ale nostalgiei vor fi estompate pentru oameni, deoarece încă de mici, vor avea în casă, direct, imagini de pretutindeni. Iar oriunde vor fi, vor fi în stare a comunica prin telefon mobil și skype cu oricine din lume. Poate, câteva suflete sensibile și cu înclinații poetice, visători și ușor melancolici, vor mai avea un vag sentiment de nostalgie, a unor vremuri de demult sau imaginate, pe care-l vor trăi în singurătate, rușinându-se să îl mărturisească altora.
- Deci, din câte am aflat, dacă cineva atunci va suferi de nostalgie, aceasta va fi desigur doar în cadrul unui delir malativ..., sugeră gazda.
- Cine știe!...Tristețea însă va persista. Din păcate, se va schimba și ea. Până și melancholia, un cuvânt ce are atâta farmec, va fi schimbată în secolul al XIX-lea de către psihiatri cu expresia vulgară de depresie. Depresia e un cuvânt ce ține de mecanică: ceva, un corp, un volum de

gaz, poate fi preset, comprimat și deprimat. Omul epuizat de muncă și de griji, poate ajunge și el la deprimare, la de-presie. Medicii vor trata depresia cu medicamente ce acționează asupra creierului. Și oamenii vor uita că melancholia se trage nu doar din sevele pământului – căci în tetralogia hipocratico-galenică bila neagră corespunde pământului – ci și din cer, vorba lui Ficino, de la planetele pe lângă care coboară sufletul nemuritor pentru a intra în muritorul trup. Cuvintele însă se vor păstra. Și, cu toate că finețea și rafinamentul nu va mai fi nicicând ca în luminosul nostru veac, se zice că vor mai exista, din când în când rari oameni ce vor trăi în secret deliciale tristeții melancolice.

Contele Cagliostro, care le vede și le știe pe toate, mi-a vorbit și de o ciudată tristețe pe care o vor inventa amicii noștri englezi, în țara lor cu cețuri. În veacul al XIX aristocrații lor, într-un rar puseu de excentricitate și rafinament, vor începe să se plictisească și să trăiască “spleen-ul” inutilității, un fel de tristețe mondenă, ce-și va avea și ea moda ei. Plictisul și urâtul va mai da apoi târcoale omului ce vrea să scape de tirania lui Dumnezeu, supunându-se de bună voie proprie-i tiranii, pe urmele acediei. Dar el are leac în alcool și droguri. Sau în poezie. Un poet francez ce va veni, va scrie: “J’ai du spleen, et un tel spleen, que tout ce que je voix....m’est en degout profond”. Către sfârșitul epocii ce va fi numită modernitate, un balcanic poposit la Paris va excela în elogiul lenei și al plictisului, ca o dreaptă replică servită lui Erasmus. Dar nici lenea, nici plictisul, nici vidul interior, nu poartă cu ele dulcele venin al tristeții nostalgic după farmecul unui trecut imaginar. Un trecut care am putea fi chiar noi înșine, cei ce stăm acum la povești, cu pompoasele noastre peruci, bavardând despre melancolie.

Cum ar fi oare o lume fără de tristețe, fără melancolie și nostalgii, fără de plictis, fără disperarea vidului ființial în față, - așa cum va sugera că e posibil să se întâmple, de către un filosof neamț din secolul al douăzecișunulea? Va fi oare posibil? Cagliostro zice că, în principiu, da. Lumea își va da drumul, ocupându-se doar de prezent: de evenimente, muzică, afaceri, bunăstare, omoruri, știri, filme ș.a.m.d. Trecutul e al specialiștilor. Cunoașterea enciclopedică, tot a specialiștilor. Și la fel istoria, filosofarea, schimbul de idei...Dar fără o oareșcare ancorare în

trecut și viitor, cum va mai putea fi oare omul, cât de cât, trist sau fericit? Nu va mai fi!! mi-a răspuns sec Cagliostro, tușind și ștergându-și nasul.

Nu va mai fi?!